

О.В. Таран,
кандидат юридичних наук,
докторант кафедри кри-
міналістики Національної
академії внутрішніх справ

S u m m a r y

The point of the article is that cooperation with Industrial Accident Commission facilitates fact-finding of violation of the statutory requirements for labour protection particularly when technical investigation is conducted at the same time with investigation of the criminal case

Взаємодія органів розслідування з комісією з розслідування нещасного випадку на виробництві

Аналіз матеріалів кримінальних справ і судових рішень, опитування працівників-практиків свідчать, що майже кожне розслідування кримінальної справи про порушення вимог законодавства про охорону праці супроводжується контактами і взаємодією органів розслідування з комісією з розслідування нещасного випадку на виробництві (далі — комісія).

Правильна організація такої взаємодії позитивно впливає на встановлення важливих обставин справи, що, у свою чергу, сприяє підвищенню якості розслідування в цілому.

Справді, у багатьох випадках слідчому вкрай важко самостійно встановити реальні причини травматичної події у зв'язку з тим, що він не володіє необхідними технічними знаннями. Тому взаємодія з комісією допомагає правильно визначити та зрозуміти обставини нещасного випадку.

На важливість налагодження тісної співпраці та взаємодії слідчого з органом, який проводить відомче (технічне) розслідування нещасного випадку, вказують майже всі автори, роботи яких присвячені питанням розслідування злочинів у галузі охорони праці та безпеки виробництва¹. Але більша частина цих досліджень проводилась за часів СРСР та базувалася на положеннях його законодавства, а пострадянські — на законодавстві Російської Федерації, а отже, використання існуючих рекомендацій при

¹ Див., напр.: Расследование преступных нарушений правил безопасности в строительстве / И.А. Кучерков, В.Н. Махов. — М., 2005. — 152 с.; Потапова Н.Л. Особенности расследования преступных нарушений правил охраны труда на предприятиях: Дис. ... канд. юрид. наук. — Саратов, 2007. — 228 с.; Яблоков Н.П. Участие технического инспектора в расследовании уголовных дел о преступных нарушениях правил охраны труда // Вопросы криминалистики. — М., 1964. — № 12. — С. 121—129; Лапин Е.С. О путях взаимодействия следователя с государственным инспектором по охране труда при расследовании преступных нарушений правил охраны труда // Следователь. — 1999. — № 7. — С. 41—43.

розслідуванні злочинів, пов'язаних з порушенням вимог законодавства про охорону праці в Україні, є проблематичним.

Метою написання цієї статті є розгляд питань взаємодії органів розслідування з комісією при встановленні обставин порушення вимог законодавства про охорону праці з урахуванням чинного законодавства України. Дослідження ґрунтується на реальних потребах слідчої та судової практики.

Спеціальному розслідуванню підлягають: нещасні випадки зі смертельним наслідком; групові нещасні випадки, які сталися одночасно з двома і більше працівниками незалежно від тяжкості ушкодження їх здоров'я; випадки смерті на підприємстві; випадки зникнення працівника під час виконання трудових (посадових) обов'язків; нещасні випадки з тяжкими наслідками, у тому числі з можливою інвалідністю потерпілого

Насамперед слід розглянути особливості створення самої комісії, її складу та визначення завдань.

Обізнаність та чітке розуміння цих положень є обов'язковою умовою успішної та ефективної організації взаємодії, оскільки формує уявлення про порядок дій комісії, її обов'язки та допомагає визначити коло суб'єктів і основні напрями взаємодії.

Розслідування нещасних випадків на виробництві відбувається згідно з Положенням про порядок розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2001 р. № 1094 (далі — Порядок розслідування), у якому визначено процедуру проведення розслідування нещасних випадків, що сталися на підприємствах, в установах та організаціях (незалежно від форм власності та виду економічної діяльності) або в їх філіях, представництвах, інших відокремлених підрозділах чи у фізичних осіб-підприємців, які відповідно до законодавства використовують найману працю.

Згідно з пунктами 16, 17 Порядку розслідування роботодавець, одержавши повідомлення про нещасний випадок, зобов'язаний утворити наказом комісію у складі не менше як три особи та організувати розслідування.

До складу комісії включаються: керівник (спеціаліст) служби охорони праці або посадова особа (спеціаліст), на яку роботодавцем покладено виконання функцій спеціаліста з питань охорони праці (голова комісії), керівник структурного підрозділу підприємства, на якому стався нещасний випадок, представник робочого органу виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та

професійних захворювань України (далі — Фонд соціального страхування) за місцем знаходження підприємства (за згодою), представник первинної організації профспілки, членом якої є потерпілий, або уповноважена найманим працівником особа, з питань охорони праці, якщо потерпілий не є членом профспілки, інші особи.

Комісія зобов'язана протягом трьох діб: обстежити місце нещасного випадку; одержати пояснення потерпілого, якщо це можливо; опитати свідків нещасного випадку та причетних до нього осіб; визначити відповідність умов праці та її безпеки вимогам законодавства про охорону праці; з'ясувати обставини і причини, що призвели до нещасного випадку; визначити, чи пов'язаний цей випадок з виробництвом; встановити осіб, які допустили порушення вимог законодавства про охорону праці; розробити заходи щодо запобігання подібним нещасним випадкам; скласти акт розслідування нещасного випадку за формою Н-5 у двох примірниках, а також акт про нещасний випадок, пов'язаний з виробництвом, за формою Н-1 у шести примірниках, якщо цей нещасний випадок визнано таким, що пов'язаний з виробництвом.

У Порядку розслідування окремий розділ присвячений питанню проведення спеціального розслідування нещасного випадку, зокрема, визначено обов'язки спеціальної комісії, порядок оформлення матеріалів такого розслідування.

Спеціальному розслідуванню підлягають: нещасні випадки зі смертельним наслідком; групові нещасні випадки, які сталися одночасно з двома і більше працівниками незалежно від тяжкості ушкодження їх здоров'я; випадки смерті на підприємстві; випадки зникнення працівника під час виконання трудових (посадових) обов'язків; нещасні випадки з тяжкими наслідками, у тому числі з можливою інвалідністю потерпілого.

Про груповий нещасний випадок, нещасний випадок зі смертельним наслідком, нещасний випадок з тяжким наслідком, а також випадок зникнення працівника під час виконання ним трудових (посадових) обов'язків роботодавець зобов'язаний негайно передати з використанням засобів зв'язку повідомлення органу прокуратури за місцем настання нещасного випадку.

Спеціальне розслідування нещасного випадку проводиться комісією зі спеціального розслідування нещасного випадку (далі — спеціальна комісія), що призначається наказом керівника

територіального органу державного нагляду за охороною праці за місцем знаходження підприємства або за місцем настання нещасного випадку, якщо він стався з особою, яка забезпечує себе роботою самостійно, чи внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, за погодженням з органами, представники яких входять до її складу.

До складу спеціальної комісії включаються: посадова особа органу державного нагляду за охороною праці (голова комісії); представник відповідного робочого органу виконавчої дирекції Фонду соціального страхування за місцезнаходженням підприємства або за місцем настання нещасного випадку, якщо він стався з особою, яка забезпечує себе роботою самостійно; представник органу, до сфери управління якого належить підприємство, а в разі його відсутності — відповідної місцевої державної адміністрації або органу місцевого самоврядування, якщо нещасний випадок стався з особою, яка забезпечує себе роботою самостійно; керівник (спеціаліст) служби охорони праці підприємства або інший представник роботодавця; представник первинної організації профспілки підприємства, членом якої є потерпілий, або уповноважена найманими працівниками особа з питань охорони праці, якщо потерпілий не є членом профспілки; представник профспілкового органу вищого рівня; представник установи державної санітарно-епідеміологічної служби, яка обслуговує підприємство, або такої установи за місцем настання нещасного випадку, якщо він стався з особою, яка забезпечує себе роботою самостійно.

Залежно від кількості загиблих, характеру і можливих наслідків аварії до складу спеціальної комісії можуть бути включені спеціалісти органу з питань захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, представники органів охорони здоров'я та інших органів.

Спеціальне розслідування групового нещасного випадку, під час якого загинуло п'ять і більше осіб, або травмовано 10 і більше осіб, проводиться спеціальною комісією, яка призначається наказом органу державного нагляду за охороною праці України. До складу цієї комісії включаються: керівники органу державного нагляду за охороною праці, органу, до сфери управління якого належить підприємство, місцевого органу виконавчої влади, виконавчої дирекції Фонду соціального страхування, галузевого або територіального об'єднання профспілок, роботодавця, представники первинних організацій профспілок, членами яких є потерпілі, або уповноважені

найманими працівниками особи з питань охорони праці, якщо потерпілі не є членами профспілок, відповідного органу з питань захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій (у разі необхідності), органів охорони здоров'я та інших органів (постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1112 «Деякі питання розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві»).

Взаємодія з комісією з розслідування нещасного випадку будується за принципом пріоритету слідчого, і його пропозиції щодо координації роботи, які не суперечать завданням відомчого розслідування, мають бути враховані комісією при плануванні та побудові своєї роботи

Зі змісту зазначених положень убачається, що, залежно від обставин конкретного нещасного випадку, склад комісії може різнитися, що, у свою чергу, має враховуватись при організації взаємодії з комісією.

На початковому етапі потрібно обрати (визначити) коло суб'єктів, з якими доведеться співпрацювати. У будь-якому випадку до їх числа обов'язково включаються голова комісії, керівник (спеціаліст) служби охорони праці підприємства або інший представник роботодавця. Інші члени комісії залучаються до взаємодії залежно від конкретних обставин справи.

Якщо розслідування порушення вимог законодавства про охорону праці відбувається одночасно з відомчим розслідуванням нещасного випадку, особа, яка проводить розслідування, повідомляє голову та членів комісії про факт порушення кримінальної справи та орієнтує їх на таку організацію роботи, яка відповідає взаємним інтересам і меті взаємодії.

Основною метою взаємодії з комісією є оперативне отримання повної та достовірної інформації про травматичну подію та хід і результати відомчого розслідування.

При цьому взаємодія будується за принципом пріоритету слідчого, і його пропозиції щодо координації роботи, які не суперечать завданням відомчого розслідування, мають бути враховані комісією при плануванні та побудові своєї роботи. Слідчому, у свою чергу, потрібно мати уявлення про перелік та порядок дій комісії, які вона здійснює у процесі виконання своїх обов'язків.

Основними формами взаємодії слідчого з комісією є:

1. Постійний, безперешкодний та оперативний обмін інформацією, що становить інтерес для суб'єктів взаємодії. Як свідчить аналіз слідчої

практики, найбільш оптимальною формою взаємодії є саме двосторонній інформаційний обмін. Він полягає у взаємному обміні інформацією, що стосується різних питань, які виникають у процесі розслідування, своєчасному та повному інформуванні органів розслідування про хід, результати та ухвалені рішення щодо розслідуваної події. Так, проведення, наприклад, спільних нарад допомагає з'ясувати, які саме завдання наразі виконує кожен із суб'єктів, послідовність їх виконання та очікувані результати.

2. Взаємне узгодження планів роботи допомагає уникнути непорозумінь під час виконання своїх функцій кожним із суб'єктів. При цьому доцільним убачається надання допомоги комісії органами розслідування у плануванні роботи останньої, а також обліку і контролі за виконанням рішень, в оцінці ефективності роботи.

3. Систематичне уточнення змісту взаємодії дає можливість вносити зміни та корективи до планів роботи суб'єктів взаємодії і використовувати раніше не передбачені форми та методи взаємодії, якщо обставини справи цього потребують.

4. Розробка та реалізація узгоджених спільних заходів. Якщо встановлення обставин порушення вимог законодавства про охорону праці відбувається паралельно з технічним розслідуванням нещасного випадку, то слідчий та члени комісії взаємодіють у зв'язку із виконанням кожним із них своїх функцій при огляді місця події, отриманні показань свідків, роботі з документацією. Право на першочергове проведення зазначених дій належить слідчому, у той же час члени комісії можуть надати йому істотну допомогу в технічних, організаційних та інших питаннях у галузі охорони праці, тому нехтувати такою можливістю не можна, для чого потрібно спільно розробляти та узгоджувати проведення певних заходів.

Запропонований перелік форм взаємодії, безумовно, не є вичерпним, оскільки при реалізації своїх функцій правоохоронні органи з урахуванням конкретних обставин справи можуть створювати та реалізовувати й інші форми та методи взаємодії з комісією.

У той же час, незважаючи на очевидні переваги правильно організованої взаємодії з комісією, завжди потрібно досить критично ставитись до методів та результатів її роботи, оскільки комісія не завжди буває зацікавлена в об'єктивному розслідуванні нещасного випадку.

За оцінками фахівців Національного науково-дослідного інституту охорони праці, які досліджували якість роботи спеціальних комісій, останні досить часто проводять розслідування нещасних випадків на виробництві з порушеннями².

Основними недоліками матеріалів розслідування нещасних випадків на виробництві є: неправильно підібраний склад комісії; некомпетентність членів комісії; перевищення повноважень комісії; не вказуються або неправильно встановлюються відповідальні особи; недостатнє висвітлення обставин нещасного випадку; відсутність копій документів, на які зроблено посилання в акті розслідування

Результати ознайомлення автора з матеріалами технічних розслідувань, які містяться у кримінальних справах досліджуваної категорії, багато в чому підтверджують справедливості висновків та зауважень, зроблених зазначеним інститутом.

Так, основними недоліками матеріалів розслідування нещасних випадків на виробництві є: неправильно підібраний склад комісії; некомпетентність членів комісії; перевищення повноважень комісії; не вказуються або неправильно встановлюються відповідальні особи; недостатнє висвітлення обставин нещасного випадку; відсутність копій документів, на які зроблено посилання в акті розслідування.

Зважаючи на той факт, що матеріали розслідування та висновки комісії можуть мати істотний вплив як на ухвалення рішення про порушення (відмову в порушенні) кримінальної справи, так і на її розслідування та подальший судовий розгляд, у кожному конкретному випадку потрібно вживати заходів щодо забезпечення якісного проведення технічного розслідування нещасного випадку. Тому в процесі реалізації взаємодії важливо підтримувати постійний діловий контакт з членами комісії з метою правильної та об'єктивної оцінки результатів її роботи, постійно порівнювати інформацію, отриману власними засобами, з тією, яку надає комісія, своєчасно усувати виявлені недоліки та порушення, запобігати можливим зловживанням.

Після закінчення технічного розслідування нещасного випадку розглядається та аналізується виконана робота, підбиваються підсумки та узагальнюються отримані дані. Залежно від реальних результатів та у разі потреби ініціюється отримання додаткових матеріалів та документів (крім тих, що містяться у матеріалах відомчого розслідування), допит членів комісії про хід і результати проведеного розслідування тощо.

² Якість роботи спеціальних комісій з розслідування нещасних випадків на виробництві. — <http://document.org.ua/jakist-roboti-specialnih-komisii-z-rozsliduvannja-neshasnih-nor11773.html>